

Jézus erőszakmentességéről sok szó esik köreinkben (vö. „Érted vagyok”, 2013. április), de ennek gyökereiről ritkán gondolkodunk el. 1987-ben megjelent doktori disszertációja (*Gewaltverzicht. Grundlagen einer biblischen Friedens-theologie [Lemondás az erőszakról. Egy biblikus béketeológia alapjai]*, Verlag Weber, Zucht & Co) 2. fejezetében ennek járt utána Egon Spiegel; alaptétele szerint Jézus erőszakmentességének mintája és mozgatórugója Isten erőszakmentessége, tágabban: Istennek azok a tulajdonságai, amelyekből erőszakmentessége következik. Az alábbiakban ezeket az isteni tulajdonságokat ismertetjük, mert Jézus ezeket szánta tájékozási pontként számunkra is.

Jézus erőszakmentességének gyökerei

A szerető Isten

Az Ó- és az Újszövetségnek is egyik alaptémája az, hogy Isten szereti az embert. Az Ószövetség már a világ megteremtését és az ember megalkotását is Isten szeretetének és jóságának kifejeződéseként írja le (vö. Ter 1-2), majd szövetségekötését Noéval, Ábrahámmal és az ósatyákkal hasonlóképpen (Ter 9,1-17; 15, 18; 26,2-6). A próféták is Isten szeretetét hirdetik. Nem kevésbé hangsúlyozza az Újszövetség is Istennek az ember iránti szeretetét. Jézus mindenekelőtt egy szerető apa szeretetét írja le Isten szeretetét (Mt 5,45; 6,9), amely Jézusnak a szegények, a betegek és a bűnösök iránti szeretetében válik nyilvánvalóvá. Az egész Újszövetség felfogását foglalja össze így az első János-levél: „Isten a szeretet” (4,16).

A Biblia tanúsága szerint Isten szeretete felebaráti szeretetre motiválja az embert. Isten szeretete felhívás az ember számára: „...ha Isten így szeretett minket, nekünk is szeretnünk kell egymást” (1Jn 4,11). Amikor a legfőbb parrancsról kérdezték, Jézus egyenrangúan állította egymás mellé az Isten és a felebarát iránti szeretetet (Mk 12,29-31), s a Hegyi beszéd (Mt 5,7-10.21-26; 6,12.14-15; 7,1-2) vagy a gonosz szolgáról szóló példabeszéd (Mt 18,35) ugyancsak a lehető legszorosabban kötötte össze az embertársaink iránt tanúsítandó viselkedést, illetve Isten irántunk tanúsított magatartását.

Isten irántunk való szeretete tehát az embertársaink iránti szeretetre kötelez minket.

Az irgalmas szívű Isten

Jézus nem „előírja” az ellenszerezetet, hanem felhív rá, és megindokolja, mégpedig kifejezetten Isten irgalmasságával indokolja meg: „Legyetek irgalmas szívűek, ahogyan a ti Atyátok irgalmas szívű” (Lk 6,36; vö. Mt 5,48). Isten jóságos, türelmes, elnéző és irgalmas szívű: Jézust ezt a képet rajzolja meg Istenről. Számos példabeszéde közül különösen az alábbi négy fejt ki ezt.

A „tékozló fiúról”, helyesebben az *irgalmas apáról* szóló példabeszéd (Lk 15,11-32) arra az Istenre irányítja figyelmünket, aki irgalmasságával túllép az igazságosságon. Hűtlen fiát örömmel fogadja vissza házába. Az otthon maradt, „engedelmes” fiú a jogi álláspontot képviseli; képtelen felfogni apja irgalmasságát, de felháborodása csak még jobban aláhúzza az apai irgalom nagyságát. A példabeszéd így fejezi ki, hogy Isten irgalmasságban megnyilvánuló szeretete túllép az igazságosság pontos és gyakran túlságosan szűkre szabott normáin.

A *jóságos munkaadóról* szóló példabeszéd (Mt 20,1-15) témája is Isten irgalmassága. Arra akar ösztönözni minket, hogy viselkedjünk úgy, ahogyan az a gazda, aki részvétellel volt a munkanélküliek és családjuk iránt, ezért az utolsó órában munkába álltaknak is annyi bért fizetett, amennyire megélhetésükhöz szükség volt.

A „gonosz szőlőmunkásokról”, helyesebben a *jóságos szőlősgazdáról* szóló példabeszéddel is (Mk 12,1-11) Isten irgalmasságát és türelmét húzta alá Jézus. A bérlők brutálisan bánnak a termés megfelelő részét beszédni akaró szolgákkal: egyeseket megvernek, másokat megölnék, végül még a szőlőtulajdonos fiát is meggyilkolják. A szőlőtulajdonos azonban nem erőszakkal válaszol az erőszakra, hanem türelemmel, meg-megújuló törődéssel, lehetőségeinek végső kimerüléséig: erőszakmentes akciói Isten irgalmasságára és türelmére utalnak.

Aki irgalmasságot tapasztalt, vajon nem fogja-e továbbadni? Sajnos nem szükségszerűen. Az *irgalmatlan szolgáról* szóló példabeszéd (Mt 18,23-35) épp az ellenkezőjét ábrázolja: akinek az imént engedték el óriási adósságát, kimegy, fojtogatni kezdi egyik szolgatársát, és irgalmatlanul követeli tőle annak jelentéktelen tartozását. Ez azonban éppen azt is mutatja, hogy Isten irgalmassága mérhetetlenül nagyobb az emberénél, és minden teremtményére kiárad (vö. Zsolt 145,9-16).

Az anyai Isten

„Irgalmas szívű” az, akinek „van szíve” mások szerencsétlensége, nyomorúsága, szükséghelyzete iránt. Az azonban, hogy Isten „irgalmas szívű”, ennél többet is jelent: azt, hogy anyai viszonyul az emberhez. Az irgalmas *Atyáról* való beszéd (vö. Lk 15,11-32) azonban elfedi Isten anyai vonásait. Csak hogy a héber nyelvben a lehető legszorosabban összefügg az irgalom és az anyaiság. Az irgalmasságot kifejező *rahamim* szó ugyanis az „anyaöl” jelentésű *reham* többes száma. Ennek megfelelően a *rahamim* azt az összetartozást fejezi ki, amely az anyaság területén mutatkozik meg: összetartozás egy tehetetlen lényel, akinek az élete teljesen tőlünk függ. Ez arra az érzésre utal, amelyet az anya érez méhe gyümölcse iránt: vagyis azt a szeretetet, amely lényegéből fakadóan gyengéd. Az irgalmasság héber szava tehát magában foglalja a melegséget, a közelséget, a bizalmasságot, a létközösséget is. Izajás próféciájában Jahve ahhoz a törődéshez hasonlítja a maga törődését az emberekkel, amelyet az anya tanúsít gyermeke iránt: „Megfelelkezhet-e kisgyermekéről az aszszony, méhe gyermekéről az anya? És még ha megfeleledne is, én nem feledkezem meg rólad” (Iz 49, 15). „Ahogyan az anya vigasztalja fiát, úgy vigasztallak én titeket” (Iz 66, 13; vö. Ozeás 11,14). Tehát Jahve egyszerre apa és anya. Jézus pedig így panaszkodik a megátalkodott Jeruzsálemre: „Hányszor akartam összegyűjteni gyermekeidet, ahogyan a tyúk szárnyai alá gyűjti csibéit; de ti nem akartátok” (Mt 23,37).

A gyengéd Isten

A Szentírás nemcsak a szerető, irgalmas szívű és anyai Istenről tesz tanúságot, hanem a gyengéd Istenről is – az Ó- és az Újszövetség könyveiben egyaránt.

Gyengéd barátság szólal meg Jahve és Mózes találkozásában: „Az Úr színről színre beszélt Mózesrel, ahogyan az egyik ember beszél a másikkal” (2Móz 33,11). Izrael prófétái is nyomatékosan beszélnek Istennek az

ember iránti gyengédségéről, még az az ember hűtlensége esetén is (vö. Oz 3,1; 11,8; Jer 31,20). Az Újszövetségben János első levele azt mondja: „szeretet az Isten” (4,8.16), márpedig a szeretet a gyengédség által válik igazivá, nélküle hiányos. A gyengédség egységet hoz létre, ugyanakkor azonban merészség is, mert kiszolgáltatottá tesz. Mivel pedig Isten tökéletesen gyengéd, mindig gyengébb marad, mint mi, emberek, akik csak alkalmilag, csak részlegesen, csak tökéletlenül vagyunk gyengédek. Másrészt a gyengédség nem egyeztethető össze az erőszakossággal, legyen az mégoly kifinomult is.

Kétségtelen, hogy az Ószövetség csak nagyon halványan villantja föl Isten gyengédségét, amely viszont teljes fényével ragyog föl Jézusban – akár gyermekeket ölel át, akár beteget gyógyít vagy peremre szorítottakkal ül egy asztalhoz. Ezen túlmenően Jézus olyan férfi, aki nemcsak nyújtani tudja a gyengédséget, hanem elfogadni is: nagy hálával engedi, hogy a „bűnös asszony” könnyeivel öntözze és illatszerrel kenje meg a lábát (Lk 7,36-50). Jézus gyengédség-

nek legtanulságosabb megnyilvánulása, ahogyan a kor társadalmában elnyomott nővel viselkedik (pl. Lk 10, 38-42; Jn 4,7-26).

A megbocsátó Isten

Az evangéliumi hit egyik alapmeggyőződése, hogy Isten megbocsát. Megbocsátási készsége végtelen, ezért ilyen legyen az ember megbocsátási készsége is (vö. Mt 18,23-33): „Még ha napjában hétszer vét is ellened testvéred, de hétszer jön hozzád, és azt mondja: Bánom – bocsáss meg neki” (Lk 17,4). Olyannyira igaz ez, hogy Isten megbocsátása is csak akkor érvényesülhet, ha az ember kész megbocsátani embertársának (ld. Mt 6,14), noha természetesen igaz, hogy Isten megbocsátása feltétel nélküli, sem ellenszolgáltatást, sem elégtételt nem kíván (vö. Lk 15,11-32). Az az elképzelés, hogy Isten elégtételt követel, „pogány” eredetű: a „pogányok” tesznek jót ellenszolgáltatásért, és csak a közékjük tartozókkal (vö. Mt 5,43-48). Isten áttörte a mimézis (utánzás) ördögi körét, és még Jézus meggyilkolására sem válaszolt megsemmisítő csapással.

A megbocsátás erejében rejlik „a Hegyi beszéd forradalma”. A kereszténység újdonsága nem abban áll, hogy testvériségre és kölcsönös segítségnyújtásra szólít fel, hanem abban, hogy a bánások megbocsátására hív föl. Az a követelmény, hogy tökéletesen megbocsásuk az ellenünk elkövetett rosszat, valóban új alapelve, amelyet (a buddhizmus mellett) az evangélium hozott el az emberiség életébe.

Az erőszakmentes Isten

Isten nem erőszakolja meg az embert, még az ember boldogsága és emberségének teljes kibontakozása érdekében sem. „A tékozló fiú” példabeszédében szereplő apa nem tartja vissza erőszakkal gyermekét (Lk 15,11-13). Bár a Biblia Istene mélységesen szenved az ember elvetelemült állapotától, mégsem kényszeríti rá az üdvösség útját. Erőszakkal nem érne cél: a bizalmat nem lehet kikényszeríteni. Isten barátként közeledik az emberhez: nem „rendelkezik” vele, hanem megszólítja, kéri és hívja. Az Isten és az ember közötti viszony bibliai ősképe nem az uralkodástól való teljes mentesség: ez az Isten kiszolgáltatja magát az embernek, ahogyan a szeretet kiszolgáltatja magát (ha valóban szeretet). Noha „megparancsolja” szavának hívő elfogadását, de nem kényszeríti ki. Minden, ami Istentől jön: ajánlat, meghívás, igény, ajándék. Isten szava nem kényszerít, hanem meggyőz; nem erőszakolja meg, hanem hív, és nem szünteti meg az ember szabadságát. Isten nem erőlteti rá magát az emberre, hanem „útitársa” akar lenni.

Már Illés próféta is megtapasztalta Isten lemondását az erőszakról. A Királyok első könyve lenyűgözően beszél erről: „Amikor elvolnult az Úr, nagy és erős szél szaggatta a hegyeket, de az Úr nem volt ott a szélben. A szél után földrengés következett, de az Úr nem volt ott a földrengésben. A földrengés után tűz támadt, de az Úr nem volt ott a tűzben. A tűz után halk és szelíd hang hallatszott. Amikor Illés ezt meghallotta, palástjával eltakarta az arcát, kiment, és megállt a barlang bejáratánál. Egy hang pedig így szólt hozzá: Mit csinálsz itt, Illés?” (1Kir 19,11-13). Aztán Illés új feladatot kap.

Isten nem alkalmaz erőszakot: szabadságra akarja elvezetni az embert. Erről a tapasztalatáról írt Carlo Carretto is: „Ha elgondolkodom arról, amit végbeviszel bennem, akkor háttározottan érzékelem, hogy sosem akarsz kényszeríteni engem... Felkínálsz, hallgatsz, vársz, hogy ne kényszeríts minket. Azt akarod, hogy élébed menjünk, azt akarod, hogy szabadok legyünk. Szabadságra akarsz elvezetni minket. Az egyetlen kísértés, amit mi Istennel kapcsolatban el tudunk képzelni, az, hogy érvényesítse a hatalmát. De éppen ennek a veszélynek nem akarod kitenni magad.”

Egon Spiegel

